

технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Випуск 64., 2022. С.147-160

11. Тодосієнко Н. Л. Формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами української пісенної творчості. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ ; Вінниця, 2018. Вип. 52. С.192–196.
12. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Genial.ly: methodological aspect // Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. – p.31-32.
13. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej “ Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji “. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – P. 84-87
14. Шляхова Г. Г. Розвиток творчих здібностей на заняттях з трудового навчання. Донецьк, 2022. С. 18–25.

I. Мазур,

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки
та методики музичної освіти,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

I. Mazur,

candidate of study of art
associate professor of the department of musicology, instrumental training
and methods of music education
Khmelnitsyi humanitarian and pedagogical academy

АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

ASPECTS OF THE ACTIVATION OF MUSICAL THINKING OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION IN THE PROCESS OF STUDYING MUSIC- THEORETICAL DISCIPLINES

***Анотація.** У статті визначено специфіку та сутність музичного мислення. Розглянуто особливості функціонування музичного мистецтва. З'ясовано умови і обґрунтовано методичні підходи активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування.*

***Abstract.** The article defines the specificity and essence of musical thinking, considers the peculiarities of the functioning of musical art. The conditions for the activation of the musical thinking of students of higher education in the process of studying the disciplines of music-theoretical orientation have been clarified and justified.*

Ключові слова: музичне мислення, творчо-пізнавальна діяльність, здобувачі вищої освіти, дисципліни музично-теоретичного спрямування.

Keywords: musical thinking, creative-cognitive activity, students of higher education, musical-theoretical disciplines.

Музичне мислення має розглядатися як один із пріоритетних чинників в процесі цілісного сприйняття оточуючого світу, формування переконань, поглядів і системи духовно-моральних цінностей особистості. Питання активізації музичного мислення в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування вважається актуальним і потребує комплексного й досконального вивчення в умовах кардинальних та інноваційних змін сучасного освітянського простору. Основні теоретичні питання, пов'язані з вивченням мислення людини, знайшли висвітлення в багатьох ґрунтовних дослідженнях і розробках відомих українських й закордонних вчених. Означена проблематика розглядається такими галузями науки як філософія, психологія, музикознавство, культурологія, педагогіка тощо.

Аналіз дослідницьких праць дозволяє окреслити особливості спрямування та специфіку наукових розробок: висвітлення сутності інтонаційної природи музичного мислення; визначення специфіки й особливостей слухацького сприйняття як пріоритетної категорії музичного мислення; виявлення та обґрунтування логіко-конструктивних принципів організації звукового простору; з'ясування рівня образно-асоціативного осмислення музики; визначення й уточнення функціонального значення музичних здібностей в процесі розвитку музичного мислення; розробка педагогічних методів і технологій формування музичного мислення у здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування. Концептуально важливі і суттєво визначальні положення, які обумовлюють своєрідність і специфічність музичного мислення, мають розглядатися в контексті активного самовираження особистості у навчальній діяльності.

Широке спектральне коло визначення категорії «музичне мислення» в межах музикознавства зумовлює його неоднозначність і пояснює відсутність у наукових джерелах єдиного підходу й визначеного погляду стосовно дефініції обраної категорії. Доцільним в аспекті обраної проблематики є виділення п'яти характерних проявів цього феномена: мислення музикою; музичне мислення; мислення в музиці; музика як мислення; мислення як музика. Музикознавча традиція виводить категорію «музичне мислення» на рівень «мегапоняття», семантичний діапазон якого – від «світового» (еволюція музичних мов в етнічно-культурній площині), «історичного» (процес цілісного й комплексного розвитку музичного мистецтва за вертикальним (хронологічним) й горизонтальним (територіально-культурним) рівнями) до «текстуального» (творчого процесу, зафіксованого у нотному тексті і комунікативно спрямованого на суб'єкта, що сприймає і дешифрує цей текст).

Незважаючи на наявність у сучасному науковому просторі значної кількості різноманітних й багатовекторних поглядів і визначень стосовно категорії «музичне мислення», зазначимо, що музичне мислення, в контексті обраної проблематики,

доцільно розглядати як: 1) виявлення загальнолюдського мислення у філософсько-психологічному розумінні; 2) вид творчого художнього мислення із урахуванням його загальнохудожніх і специфічних музичних особливостей. Розглядаючи дефініцію категорії «мислення», маємо визначити, що процес мислення – це найвищий ступінь людського пізнання, що дозволяє отримувати інформацію та відповідні знання про такі об'єкти, властивості й відношення оточуючої реальності, які не можуть бути безпосередньо сприйняті на чуттєвому рівні.

Дослідження мислення як загальної філософсько-психологічної категорії, надає можливість стверджувати, що цей процес передбачає відображення об'єктивної дійсності. Враховуючи специфічність художнього мислення, до якого безперечно відноситься музичне мислення, доцільно звернути увагу на зміщення ракурсу об'єкта відображення у напрям своєрідної художньої дійсності. Створення музичних композицій, їх осягнення у сприйманні та усвідомленні, виконання і трансляція у виконанні є тим спільним полем, що дає можливість розглядати музичне мислення як окремих компонент загального художнього мислення. Музичне мислення доцільно розглядати як творчо-пізнавальну діяльність, яка спрямована на визначення й усвідомлення художнього змістовного навантаження образів мистецтва, з подальшим відтворенням їх в різних видах музичної діяльності.

Сутність і специфіка змістовного навантаження категорії «музичне мислення» відображається в наступних аспектах: розуміння та визначення змістовного наповнення музичного твору; охоплення й усвідомлення цілісності музичного процесу (музично-слухові уявлення та інтерпретація акустичних вражень); інформаційна наповненість, емоційно-почуттєва образна сфера музичного твору; інтерперсональна метакогніція; індивідуальний інтонаційний відбір другого рівня (своєрідні інтонаційні накопичувачі), мелодична й метро-ритмічна організація; практичні розумові дії та активна уявна діяльність; процесуальність і багаторівневність; індивідуальна творча спрямованість (оригінальність імпровізації, межа ритмічних, мелодичних, гармонічних та стилістичних пріоритетів); рефлексивне управління й рефлексивне моделювання (активізація засобів та властивостей екстенсивності, гнучкості, оригінальності, тональних, ритмічних образів та синтаксису).

Специфіка музичного мистецтва полягає у постійному становленні художньої думки у звуковій матерії. Розгортання процесу звукоуявлення у часовому вимірі й просторі знаходить оформлення й реалізацію у феномені музичного мислення, який характеризується як процес інтонування. Цей аспект надає можливість стверджувати, що процес музичного мислення доцільно визначити як мислення музикою, на відміну від мислення про музику. В означеному розумінні сутності музичного мислення процес інтонування стає визначальним і безпосереднім показником діяльності музичного мислення, пріоритетною складовою цього процесу, який визначає його сутність.

Важливим і визначальним чинником в процесі функціонування навчально-педагогічної системи при вивченні дисциплін музично-теоретичного спрямування має

вважатися розвинуте музичне мислення, яке передбачає досягнення відповідного і специфічного рівня слухацької культури, в якій матеріалом уявного процесу стають слухові звукові структури, коли потік музичних уявлень визначає суттєвість форми мислення.

Розглядаючи процес музичного мислення як єдність механізму пізнавальної та творчо-перетворювальної діяльності особистості необхідно зазначити існування певної специфіки його функціонування в різних видах музичної діяльності. Це визначає особливості методичних підходів формування музичного мислення в умовах різних видів діяльності, що передбачається логікою і послідовністю розгортання наступних етапів: процес пізнання музики відбувається завдяки руху від звуку, образу до поняття; творча конструктивна й виконавська музична діяльність спрямовується від поняття до образу, звуку. Ця особливість визначає специфіку й особливості основних складових методичної системи активізації музичного мислення, двоетапність її функціонування: методичне забезпечення роботи з активізації музичного мислення в процесі пізнання музики, що передбачає процес сприймання й аналізу музичних творів; методичне забезпечення роботи з активізації музичного мислення в процесі творчої музичної діяльності, які реалізуються у виконавській та конструктивній музичній діяльності.

Врахування особливостей активізації музичного мислення дозволяє визначити основний напрям діяльності, яка спрямована на процес активізації музичного мислення й передбачає необхідність комплексного, цілісного підходу до формування означеного виду мислення як системи, в якій наявність компонентів має розглядатися не тільки окремо із врахуванням власних особливостей, але й у взаємодії кожної зі складових системи. Це дозволяє чітко визначити та окреслити коло практичних завдань, які мають вирішуватися в навчальному процесі і дозволять активізувати музичне мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування.

В процесі формування основних компонентів музичного мислення й з метою його активізації у здобувачів вищої освіти необхідним і доцільним є вирішення наступних завдань: сприяння виникненню інтересу до музичного мистецтва, активізація моментів зацікавленості й залученості, бажання знайомитися з творами музичного мистецтва з метою кращого їх розуміння; формування усвідомлення значення і ролі музичного мистецтва в процесі особистісного становлення; наявність потреби у взаємодії з творами музичного мистецтва; розуміння необхідності прикладання комплексу зусиль для оволодіння кращими надбаннями загальної й музичної культури, мотивації до здійснення цих зусиль; формування активної позиції в процесі спілкування з творами музичного мистецтва, бажання приймати участь у різноманітних видах діяльності творчого спрямування. Необхідними та пріоритетними в процесі активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін мають стати наступні положення: забезпечення процесу оволодіння здобувачами вищої освіти основними базовими

музично-теоретичними знаннями, вивчення яких передбачається програмними навчальними документами дисциплін музично-теоретичного спрямування.

Визначальними та важливими в процесі активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти є наступні положення: забезпечення процесу оволодіння основними навчально-програмними музично-теоретичними знаннями; формування сфери внутрішньо-слухових уявлень; ознайомлення з основними засобами музичної виразності, усвідомлення специфічних норм і принципів музичного мовлення; формування у здобувачів вищої освіти комплексу музично-історичних знань, здатності орієнтуватися у музично-стильовому та культурно-історичному контекстах; розвиток й активізація основних операцій процесу мислення (порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування) на матеріалі музичного мистецтва; формування здатності створювати оцінне судження, формулювати й аргументувати свою думку, спираючись на наявні знання та досвід; формування вмінь рефлексії з приводу спілкування з музикою.

Активізація музичного мислення здобувачів вищої освіти пов'язана зі специфікою функціонування музичного мистецтва у просторі й часі. Враховуючи усі особливості й чинники цього процесуального явища, зазначимо, що необхідним є розвиток творчого мислення у процесі сприймання музики як продуктивної розумової діяльності слухача, спрямованої на усвідомлення й особисте тлумачення художньо-образних ідей, втілених в інтонаційному просторі звучання музичних творів. У процесі вивчення навчального матеріалу дисциплін музично-теоретичного спрямування виділяються наступні види аналізу творів: структурний аналіз музичних композицій, в процесі якого відбувається набуття та осмислення значення й ролі основних засобів музичної виразності в процесі розгортання твору; визначення важливих компонентів музичної мови, особливостей та специфіки композиційної структури, усвідомлення їх ролі в розкритті художнього образу музичного твору; емоційно-змістовний аналіз музичних композицій, основною метою якого є поглиблене емоційно-чуттєве переживання музики; емоційно-змістовний аналіз музичного твору, який розкриває емоційний зміст твору в сукупності з його формою; аналіз-інтерпретація, що має розглядатися як один із способів пізнання музики, який передбачає його творчу реалізацію та особистісний підхід.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно і доцільно зауважити наступну позицію: активізація музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування має розглядатися як в процесах пізнання творів музичного мистецтва, так і в продуктивних (виконавських) видах музичної діяльності. Це визначає подвійну спрямованість і векторність видів і методів навчального процесу стосовно проблеми активізації музичного мислення в процесі пізнання (сприймання та аналізу) музичних творів; методичне забезпечення роботи з активізації музичного мислення в процесі творчої (виконавської та конструктивної) музичної діяльності. Процес активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування має відбуватися у комплексі усіх зазначених чинників, що сприятиме його результативності.

Література

1. Ільченко О. О. Питання сутності і структури музичного мислення. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського* : збірник наукових праць. Київ, 2003. Вип. 9. 150 с.
2. Котляревський І. А. Парадигматичні аспекти розвитку понятійного апарату музикознавства. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського* / ред.-упор. О. С. Тимошенко. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2000. Вип. 7. С. 31–33.
3. Москаленко В. Г. До визначення поняття «музичне мислення». *Українське музикознавство* : зб. ст. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1998. Вип. 28. С. 48–53.
4. Пясковський І. Б. Логіка музичного мислення : монографія. Київ : Музична Україна, 1987. 182 с.

С. Мальов,

здобувач ступеня вищої освіти
«доктор філософії»

Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

S. Malov,

master'sstudent

Vinnitsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

AESTHETIC EDUCATION OF PRIVATE SCHOOL STUDENTS THROUGH THE MEANS OF ART IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE APPROACHES

Анотація. У статті розкрито сутність понять, спрямованих на активізацію процесу естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку – «мистецтво», «художньо-педагогічна технологія», «інноваційний підхід», «художньо-естетична діяльність»; розглянуто зміст естетичних компетентностей учнів початкових класів та інноваційної підготовки на уроках мистецтва. Запропоновано інноваційні технології, спрямовані на активізацію креативності молодших школярів.

Abstract. The article reveals the essence of concepts aimed at activating the process of aesthetic education of children of primary school age - "art", "artistic and pedagogical technology", "innovative approach", "artistic and aesthetic activity"; the content of aesthetic competences of elementary school students and innovative training in art classes are considered. Innovative technologies aimed at activating the creativity of younger schoolchildren are proposed.

Ключові слова: естетичне виховання, інноваційний підхід, мистецька освіта, мистецтво, молодший шкільний вік.